

ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա-Ի ԾՆՆԴՅԱՆ 80-ԱՄՅԱ ՀՈՐԵԼՅԱՆԸ

յս տարի լրանում է Տանն Կի-
լիկիո Վեհափառ Կաթողիկոս
Գարեգին Ա-ի ծննդյան 80-ամ-
յակը: Էջմիածնի Մայր Աթոռը
առաջին հերթին պարտք է իրավունք ունի
սրտանց շնորհավորելու յուր վաղեմի միա-
բանի հոբելյանը, այս անգութական հայի,
որ կրկնակի նշանավոր է փրկե հոգևորական
և իբրև աշխարհական-գիտնական:

Լինելով Գևորգյան ճեմարանի սան, բարձ-
րագույն ուսում ստանալով արտասահմա-
նում՝ Մայր Աթոռի այս միաբանը բուռն սի-
րով սիրել և սիրում է էջմիածինը թե՛ իր-
քե հասարակ միաբան և թե՛ իբրև առաջ-
նորդ Վրաստանի ու Իմերեթի թեմի և Ամե-
րիկայի Միացյալ Նահանգների, միշտ միև-
նույն ձգտումն ունենալով, — ազգը կապել
էջմիածնի Մայր Աթոռի հետ: Եվ երբ 1945
թվին Սսի կաթողիկոսական թափուր Աթոռի,
որ անշատողական ձգտումներ էին նկատ-
վում, Կաթողիկոս օծվեց, նրա ընտրությունը
հանդիսացավ փայլուն հաղթանակ էջմիածնի
համար: Եվ հիմալի, վերջին Հայրապետա-
կան ընտրությունների ժամանակ ծերունի
Կաթողիկոսը այդ ընտրությանը մասնակցե-
լու համար հանձն առավ երկար ճանապարհ
կտրել, էջմիածին գալ և իր ձեռքով օծել
նորընտիր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:
Անմոռանալի է այս հիշատակը, երբ այս
երկու աթոռները հինգ հարյուր տարվա
ընթացքում առաջին անգամ շաղկապվում են
իրար հետ սիրով և եղբայրությանը: Նույն-
պիսի սիրով նա հանձն է առել ներկայումս
գրելու և խմբագրելու էջմիածնի վերջին
տարիների պատմությունը՝ իբրև հոբելյանա-
կան նվեր Հայրապետական Աթոռը Սսից
էջմիածին փոխադրվելու 500-ամյակին: Նա

իրավունք ունի սաղմոսագրելու նման բացա-
կանչելու. «Եթե մոռացայց զքեզ էջմիածին,
մոռացի զիս աջ իմ»:

Բայց Տ. Գարեգինն ավելի հայտնի է, իր
ուշ հիսնամյա կյանքում, մեր գրականու-
թյան մեջ իբրև բանասեր ու մատենադիր:
Այս բնագավառում նա անխնջ մշակ է
հանդիսանում հայ մասնագիտական գրա-
կանության մեջ իր մոտ երկու տասնյակ
զանազան բովանդակությամբ աշխատու-
թյուններով, մեծ մասամբ թարմ և ձեռ-
գրական նյութերից: Նրա առաջին գործերը
ազգագրական բովանդակություն ունեն.—
«Մասնայ ծոեր»-ի կամ Մասունցի Դավիթի
մի տարբերակը Մոկաց բարբառով և «Փըշ-
բաններ ժողովրդական բանահյուսությանից»
(Թիֆլիս, 1892 և 1893): Այնուհետև գալիս
են զանազան մենագրություններ— Խոսք-
վիկ քարգմանիչ և երկասիրութիւնք Եօրին
(Վաղարշապատ, 1903), Մխիթար Այրիվանե-
ցի (Երուսաղեմ, 1931), Մխիթար Սասնեցի
(Վաղարշապատ, 1898), Ռոստոմ Զալ (Թիֆ-
լիս 1905), Թովմա Մեծոփեցու կեանք
(Վաղարշապատ 1934), Խոտակերաց Սուրբ
Նշան (Թիֆլիս, 1912), Մի էջ Հայ Արուեստի
և Մշակոյթի պատմութեան (Հալեպ, 1930),
Պատմական մենագրություններ— Խաղ-
բակեանք կամ Պոռնեանք— երկու մաս (Վա-
ղարշապատ, 1928), Մաղափա Արքեպիսկո-
պոս Օրմանեան— երկու տպագրություն (Թիֆ-
լիս, 1908). գուտ մասնագիտական գրվածք-
ներ— Մանրակարչության արուեստը Հայոց
մէջ (Թիֆլիս, 1902), Դրչութեան արուեստը
Հին հայոց մէջ, մասն Գ, 95 նմանահանած
պատկերներով (Վաղարշապատ, 1913):

Բացի սրանցից, նա ուսանել է լեզվով գը-
րած ունի երկու աշխատություն— Տարա-
յին Օրբելյանի սերունդը և Հայ եկեղեցական

ասեղնագործության նմուշներ (Պետերբուրգ, 1913 և 1916):

Բայց նորա ամենաընդարձակ և կարևորագույն աշխատությունները դեռ չեն տպագրվել: Սիրահար լինելով հայ ձեռագրերի մեջ պահպանված մանրանկարչությանը՝ Տ. Գարեգինը երկար ճանապարհորդություն կատարեց, հետը վերցնելով նկարիչ Թադևոսյանին: Նա այցելեց Երուսաղեմը և ապա շրջեց Փոքր Ասիայի արևմտյան գավառները, ամեն տեղ որոնելով և ուսումնասիրելով պատմական հայերեն ձեռագիրները: Ինքը, Տ. Գարեգինը, արտագրում էր այս ձեռագիրների հիշատակարանները, որոնք պարունակում են անթիվ տեղական հիշողություններ այս և այն տեղում պատահած կարևոր անցքերի, որոնք ոչ մի ուրիշ տեղ չեն նշանակված: Այս հիշատակարանները կազմում են երեք ստվար հատորներ, որոնք դեռ նոր են սկսում տպագրվել Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսական տպարանում: Իսկ նկարիչ Թադևոսյանը միևնույն ժամանակ արտանկարում էր գույներով պատահած ձեռագիրների պատկերներն ու յուսանցազարդերը, որոնք մի մեծ ալբոմ կազմեցին: Այս թանկագին գանձերով Տ. Գարեգինը վերադարձավ Մայր Աթոռ: Այստեղ ևս Մայր Աթոռի մատենադարանի ձեռագիրներից հավաքեց նկարներ, որոնցով մտածում էր կազմել մի ընդարձակ ալբոմ

հայ հին նկարչության: Աշխատությունը պատրաստվեց, որ յուր նմանը չունեցող հայկապ գործ էր, բայց նրա տպագրությունը, տեխնիկական դժվարությունների պատճառով, կարող էր միայն արտասահմանում կատարվել: Մատ երկար տեղեցին բանակցությունները այս կամ այն հրատարակչական ֆիրմաների հետ, մինչև որ վերջապես համաձայնություն կայացավ Բեռլինի մի ֆիրմայի հետ և տպագրությունն արդեն պետք է սկսվեր, երբ հանկարծ ճայթեց վերջին աշխարհակործան պատերազմը: Այնուհետև ինչ եղավ այդ հսկա աշխատության վիճակը չգիտեմ, հայտնի է միայն, որ նա փրկված է կտրստից և ներկայումս գտնվում է Լենինգրադում:

Այսքան կարող եմ ասել, թե Տ. Գարեգինը ոչ միայն միակ և ամենահմուտ մասնագետն է նշել հայ մանրանկարչության, այլ և նրա անվիճելի հիմնադիրն է, որի հաջորդը ներկայումս չկա:

Մաղթում ենք այս բազմաշխատ մշակին, հայ ազգի այս շնորհալի զավակին, երկար և առողջ կյանք. մաղթում ենք, որ նա բախտ ունենա տեսնելու յուր այս երկար տարիների երկունքների տպագրությունը, որ անշուշտ նրա խղճն է, ինչպես նաև ամեն մի քանիմաց հայի իղձը:

